

Uutta taloutta etsimässä, osa 2

Keskustelu monin tavoin umpikujaan ajautumassa olevan kapitalistisen talouden muuttamisesta saa yhä konkreettisempia muotoja. Itävaltalainen Christian Felber on luonut tähänastisista pisimmälle kehitetyn rakennelman kohti yhteishyvän taloutta.

Näkyvä käsi

Kapitalistinen markkinatalousjärjestelmä pohjautuu omalta osaltaan Adam Smith'in yli 200 vuotta vanhaan teoriaan ”näkymättömästä kädestä” eli markkinavoimista, joiden ohjauksessa vapaa talous kehittyy suotuisimmin. Kun nykyinen markkinatalous perustuu kilpailuun yksilöiden, yritysten ja valtioiden välillä, uusi yhteishyvän talous perustuu yhteistyöhön. Felber tekee selkeän ja konkreettisen analyysin siitä, miksi yhteistyö on ylivoimaisesti parempi perusta taloudelle kuin keskinäinen kilpailu. Vaikka jotkut markkinateoreetikot puhuvatkin win-win (voitto-voitto) taloudesta nykyisen kapitalismin oloissa, tosiasiaa raaka kilpailu tarkoittaa aina yhden voittoa ja toisen häviötä. Felber toteaa ykskantaan, että ”antropologiset oletukset, joihin markkinatalouden teoria perustuu, on useaan kertaan kumottu tieteellisesti epäpätevinä.”

Yhteishyvän talous perustuu ”näkyvään käteen”, julkiseen yhteishyvälaskelmaan, joka antaa yritykselle yhteishyväpisteluvun. Felber on laatinut matriisin, jossa yrityksiä mitataan ihmisarvon, solidaarisuuden, ekologisen kestävyuden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja demokraattisten osallistumismahdollisuuksien ja läpinäkyvyyden suhteen. Matriisiin kootaan edellä lueteltujen tekijöiden tila yrityksen rahoituksen, alihankkijoiden, työntekijöiden, asiakkaiden, tuotteiden ja palveluiden sekä ympäröivän yhteiskunnan osalta. Lisäksi matriisiin voi saada miinuspisteitä esim ILO:n työnormien tai ihmisoikeuksien rikkomisesta, polkumyynnistä tai kohtuuttomista tuloeroista. Yhteishyvän taloudessa yhteishyväpisteluku on tärkein yrityksen toiminnan hyvyttä kuvaava mittari. Yrityksen tulos, liikevoitto on toissijainen.

Uusi ajattelu

Koska vanhat kapitalistisen talouden perustana olevat ajatusmallit ja organisaatiot eivät ole päteviä, uudet ajatukset ja toimintamallit ovat välttämättömiä. Uudessa yhteishyvän taloudessa yrityksen kokoa on rajoitettu, luontoa ja maata ei omisteta yksityisesti, globaali finanssikeinottelujärjestelmä lopetetaan, lainoista ei peritä korkoa, pankkijärjestelmä demokratisoidaan ja omistus

demokratisoidaan. Uusi yhteishyvän talous ei ole utopia. Felber kertoo mm pankkijärjestelmän murroksesta useita esimerkkejä: Saksassa ja Itävallassa toimivan Sparda-pankin kaikki tiliasiakkaat ovat omistajia. Pankissa johdon ja keskivertotyöntekijän tulojen suhde voi olla korkeintaan 6:1, Pankilla on 240 000 osakasta ja sen tase on n 6 Mrd €. Myös muilta toimialoilta ja ympäri maailman on erinomaisia esimerkkejä osuuskuntapohjoisesti organisoiduista yrityksistä, joista suurimmassa, baskimaalta peräisin olevassa Mondragón-yhtymässä on 256 yritystä, 83 000 työntekijää, päätökset tehdään demokraattisesti, osinkoja ei jaeta vaan liiketoiminnan tulos investoidaan, jaetaan työntekijöille tai ohjataan ”yhteistyön keskusrahastoon”.

Suvereeni

Erinomainen on Felberin pohdinta kansalaisesta, joka on tullut tietoiseksi suvereniteetistaan. Ajatus ei poikkea paljon Marxin ajatuksesta siitä kuinka ”luokka sinänsä” muuttuu ”luokaksi itseään varten”. Tämä suvereniteetti on myös yhteishyvän talouden perusta. Noudattaen Rousseauin lähtökohtia Felber rakentaa kolmivaiheisen suoran demokratian mallin, jossa kansalaisilla – ei parlamentilla tai hallituksella – on suoraan viimeinen sananvalta lainsäädännössä. Valtakunnallisesti tämä malli on käytössä vain Sveitsissä.

Yhteishyvän talous on myös organisoitumassa. Tukensa mallille on jo ilmaissut 1350 yritystä 22 valtiossa. Ensimmäisen yhteishyvälaskelman on tehnyt 155 yritystä 6 valtiossa, tukensa ilmaisseita järjestöjä on 166 ja yhteishyväkuntia 5. Yhteishyvän talousmalli siis kansainvälistyy, vaikka Felber käsittämättömästi rajaakin sen toteuttamisalueen Eurooppaan ja omituisella tavalla odottaa saavansa EU:lta tukea mallin leviämiseen.

Globaali luonnonvarojen riittävyys saa kirjassa oman lukunsa, jossa ei kuitenkaan edellä kuvatulla yritystason täsmällisyydellä pohdita menettelytapoja. Felber kutsuu malliansa markkinataloudeksi erotuksena suunnittelutaloudesta. Ilman suunnitelmaa ei globaaleja ongelmia kuitenkaan voi ratkaista. Mallin nimityksessä on ristiriita siihen, miten hän kumoaa markkinatalousajattelun perusteet. Yhteishyvän markkinat toimivat kuitenkin eri logiikalla kuin nykyinen kapitalistinen markkinatalous.

Suosittelen kirjaa erinomaisen lämpimästi esim joulupukin konttiin.

Reijo Rinne

Christian Felber: Näkyvä käsi. Kohti yhteishyvän taloutta. Gaudeamus 2013. 217 s.